

Ezerkilencszázötvenhat, te csillag

... nem tudom még hogyan viselem tartósan a szégyent hogy együtt néztük ugyanazt az eget folyót hangyafészket és másképp vert a szívem másért pirultam el másért szorult ökölbe a kezem és másképp láttam ugyanazt a fát ezüstlő éveinkkel sújtva súlyos emlékek alatt recsegni-ropogni-hajladozni büszkén de ha több szégyen is társul velem akkor is csak így mondhatom: míg szem él látni kell fele-Barátaim!...

(Nagy Gáspár: A fiú naplójából; Tiszatáj, 1986 júniusa)

Igen: ez kínozta évtizedeken keresztül ODAÁT a legjobbakat: hogyan hallgatni arról, amiről végképp nem lehet hallgatni, mert a némaságba belepusztul az ember, hogyan lesütött szemmel ÖTVENHATOS ESEMÉNYEKRŐL írni és beszélni a felemelt fejű ÖTVENHATOS MAGYAR FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC helyett. Arról, ami 1848 óta a legmélyebben a zsigereinkbe ivódott, ami reménytüzeket gyújtott az oly régóta tartó sötét éjszakánkban, ami bukásában, szétzúzottságában is felemelte a nemzetet.

És hogyan elviselni IDEÁT a szégyent, hogy bennünket még csak nem is kínozta, nem is marcangolt, amiért mi is MAGYARORSZÁGI ÖTVENHATOS ESEMÉNYEKKÉNT emlegettük szabadságharcunkat, nem egy közülünk még ELLENFORRADALOMKÉNT is, pedig ez számunkra abban a fene nagy titói látszatszabadságban nem is volt kötelező, az érvényesülés érdekében csupán csak ajánlatos.

És hogyan elviselni a szégyent, hogy amikor ODAÁT felkelt eltiprói ellen a nemzet, amikor PIROS A VÉR A PESTI UTCÁN, s amikor a legnagyobb írók és költők a verseikkel, a kiáltványaikkal, a fohászaikkal – az életükkel – álltak oda a forradalom mellé, akkor IDEÁT dermesztő volt a csend, s dermesztő maradt a forradalom eltiprását követően, dermesztő egészen mostanáig. Nincs a délvidéki magyar irodalomnak egyetlenegy igazán nagy verse, novellája, regénye sem ötvenhatról, félénk próbálkozása, sorok közé rejtett sikoltása is legfeljebb kettő-három. Vagy csak mi ne tudnánk rólok, mert mostanra kihullottak az emlékezetünkéből?!

De hát a mi költőink és íróink többsége mindig is MÁSRÓL szeretett és szeret ma is írni, Párizsról, a tengerpartról, arról a német városról, Dániáról, meg nem is tudom még, miről, s nem arról, AMI A LÁBUNK ALATT ÉG, ahogyan Illyés Gyula oly szépen mondta. Hornyik Miklós kimutatta egyszer egy év vajdasági magyar novellaterméséről, hogy egyetlen itteni helyszín és egyetlen magyar név sem szerepel benne. De hát íróink és költőink nagy többsége akkor fennen hirdette „jugoszláv orientáltságát”, amely által Európába szeretett volna jutni. Róluk óhatatlanul a 168 óra című hetilap cikkírója, Mészáros Tamás jut eszembe, aki krokodilkönnyeket hullat az amerikai terrortámadás áldozatává vált két toronyért, mert ha azok oly messze is vannak, de az ő szíve számára oly közeli, sokkal közelebbek, mint annakidején a szerbek által kegyetlenül szétlőtt Szentlászló és Kórógy templomtornyai voltak, s amelyek pusztulása miatt emlékezetem szerint soha nem hullatott könnyet.

„Azokon az utasszállító gépeken”, írja a „korszerű gondolkodású” publicista, „amelyek becsapódtak a World Trade Center tornyaiba, már ott ülünk mi is. És a romok alatt mi is odavesztünk.”

Mi meg Szentlászló és Kórógy templomtornyai-ban gubbasztottunk éppen, amikor találat érte őket. S mi azok alatt az ősi romok alatt leltük halálunkat. Meg Budapesten, a Széna téren, a Korvin közben a forradalom vérbefojtásakor. Meg 1944 őszén itthon Bezdánban, Temerinben, Szabadkán, Zentán, Csúrogon, s mindenütt, ahol ártatlan magyarok tízezre-

it végezték ki állati kegyetlenséggel Tito partizánjai és a köröttük lebzselő söpredék...

Életünk végéig viseljük érte a szégyent, amiért versek, novellák, regények százaiban, könyvek tucatjaiban nem szoltunk erről, vagy ha szoltunk is, többnyire megkésve, akkor, amikor már lehetett...

Hadd teregessem ide a magam szégyenét: 1987-ben írtam először egy novellámban 1956-ról. Amikor még nem lehetett ugyan, de amikor már a megkésettek, az örökké elkésők sorát szaporítottam én is. Az 1944-es atrocitásokról jóval korábban írtam, ártatlanul kivégzett nemzettársaim ott hörögnek-imádkoznak-reménykednek 1983-ban megjelent *Ketrecbál* című regényemben is, de 1956-ról csak 1987-ben, a *Híd*-ban megjelent *Mindenszentek* című novellámban.

Pedig nem igaz az, hogy csupán az anyaországok és részben az erdélyi meg felvidéki magyarok ügye volt ötvenhat forradalma; harcoltak ott a szabadságért szép számmal délvidéki magyarok is, estek is el ezért a szabadságért, többüket pedig a forradalom eltiprása után Kádár János véstörvényszéke ítélte halálra és végeztetett ki. Nekik, az ismert vagy ismeretlen hősöknek kellene legalább verseinkben, novelláinkban, regényeinkben méltó emléket állítani... Dokumentumregényben és dokumentumfilmben pedig Titónak és Jugoszláviának az ötvenhatos forradalomban betöltött csúfos szerepét, árulását boncolgatni.

Mert lám, költőink, íróink közül a legnagyobbak a forradalom első napjaiban megszólaltak. Tamási Lajos, Márai Sándor, Zelk Zoltán, Kassák Lajos, Tamási Áron, Sinka István, Fábry Zoltán, Füst Milán, Déry Tibor, Örkény István, Németh László, Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Vas István, Szabó Pál, Féja Géza, Veres Péter, Somlyó György, Nagy László, Fodor András, Juhász Ferenc..., s aztán később is, többször: Faludy György, Csoóri Sándor, Tornai József, Nagy Gáspár, Kalász Márton, Ágh István, Döbrentei Kornél, Kiss Dénes, Tolas Tibor... Úristen, micsoda névsor!

A forradalom és szabadságharc olvasókönyvét lapozgatom, az *EZERKILENC SZÁZÖTVENHAT, TE CSILLAG* című Püski-kiadást – megjelenése, 1991 óta a bibliám. Lám, még Albert Camus is megszólal benne, írását a szerkesztők az első helyre tették. Igen. A *MAGYAROK VÉRE*. Amióta tudomást szereztünk róla, egyik legfontosabb írás az életünkben.

„A leigázott, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és az igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullania – s ez a vérfolyam most már alvad az emlékezetben. (...)

A magyar munkások és értelmiségiek, akik mellett annyi tehetetlen bánattal állunk ma, tudják mindezt, s ők azok, akik mindennek mélyebb értelmét velünk megértették. Ezért, ha szerencsétlenségükben osztozunk – miénk a reményük is. Nyomorúságuk, láncaik és száműzöttségük ellenére királyi örökséget hagytak ránk, melyet ki kell érdemelnünk: a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadtak nekünk!”

Lám, 1956 számunkra is felbecsülhetetlen értékére, királyi örökségére – amely tartást adott nekünk, az elcsatolt nemzetrészek magyarjainak is, felemelte a fejünk, a tekintetünk – az Algériában született Albert Camus kell hogy emlékeztessen bennünket. Arra, hogy könnyelműen el ne tékozzoljunk.

Hogy az olthatatlan tüzet negyvenöt esztendő múltával se, *IDEÁT* se hagyjuk magunkban kialudni.

Hogy az érettünk is kiontott vérfolyam ne alvadjon meg az emlékezetünkben.

S ha már az ötvenhatos gondolatokat Nagy Gáspár barátom egyik veretes verse indította el bennem, hadd zárjam ezeket a gondolatokat egy másik nagy verssel, az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc irodalmának egyik legbecesebb darabjával, az *EZERKILENC SZÁZÖTVENHAT, TE CSILLAG* című nagy költemény befejező soraival, amelyet Faludy György 1986 októberében írt, Chicagóban, a száműzetésben:

*Ezerkilencszázötvenhat, sem emlék,
sem múltam nem vagy, sem történelem,
de lényem egy kioperálhatatlan
darabja, testrészt, ki jöttél velem
az irgalmatlan mindenségbe, hol a
Semmi vize zubog a híd alatt,*

melynek nincs korlátja:

– életemnek

te adtál értelmet, vad álmokat

éjjelre és kedvet a szenvedéshez

meg örömet; mindig te fogtál kézen

ha botladoztam, magasra emeltél

s nem engedted, hogy kifulladás vénen,

ezerkilencszázötvenhat, te csillag,

a nehéz út oly könnyű volt veled!

Oly régesrégen sütsz fehér hajamra,

ragyogj sokáig még sírom felett.

Faludy György száműzetése a magyarországi rendszerváltozással véget ért. Ötvenhatos szabadságharcosaink egyenességével és bátorságával kérdezem: mikor ér véget vajon a miénk?

